

Focus op standaarden in examinering

Deelproject 1: Analyse kwaliteit examinering

Casusverslagen

Tilburg, februari 2013

Hans Mariën

Paula Willemse

IVA beleidsonderzoek en advies

Inhoud

Inhoud	2
1 Inleiding	4
1.1 Doel en opbrengsten	4
1.2 Verantwoording aanpak	5
1.3 Samenvatting	5
1.4 Leeswijzer	8
2 Casusverslagen	9
2.1 Roc A	9
2.1.1 Inleiding	9
2.1.2 Kaders stellen.....	9
2.1.3 Construeren en vaststellen	11
2.1.4 Examineren.....	11
2.1.5 Diplomen	12
2.1.6 Kwaliteitsborging	12
2.1.7 Reflectie	12
2.2 Roc B	14
2.2.1 Inleiding	14
2.2.2 Kaders stellen.....	14
2.2.3 Leren.....	15
2.2.4 Construeren en vaststellen	15
2.2.5 Examineren.....	15
2.2.6 Kwaliteitsborging	17
2.2.7 Reflectie	18
2.3 Roc C	20
2.3.1 Inleiding	20
2.3.2 Kaders.....	21
2.3.3 Leren.....	22
2.3.4 Construeren en vaststellen	22
2.3.5 Examineren.....	24
2.3.6 Kwaliteitsborging	25
2.3.7 Reflectie	25
2.4 Roc D	27
2.4.1 Inleiding	27
2.4.2 Kaders.....	27
2.4.3 Leren.....	29
2.4.4 Construeren en vaststellen	29
2.4.5 Examineren.....	29
2.4.6 Diplomen	30
2.4.7 Kwaliteitsborging	30
2.4.8 Reflectie	31
2.5 Het groene onderwijs	32

2.5.1	Inleiding	32
2.5.2	Kaders stellen.....	33
2.5.3	Leren.....	35
2.5.4	Construeren en vaststellen	35
2.5.5	Examineren en diplomen	36
2.5.6	Kwaliteitsborging	37
2.5.7	Reflectie	38
Bijlage 1: Overzicht		39

© IVA: Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA.

Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

1 Inleiding

Het project 'Focus op standaarden in Examinering' levert serviceproducten op waarmee mbo-instellingen (roc's, aoc's en vakinstellingen) gericht(er) aan verbeteringen van hun examenkwaliteit kunnen werken. "De basiskwaliteit op alle examenstandaarden moet op orde zijn". Het project 'Focus op standaarden in Examinering' omvat verschillende deelprojecten. Dit rapport maakt onderdeel uit van deelproject 1 'Analyse kwaliteit van examinering' dat uit drie onderdelen bestaat:

1. Analyse bestanden Inspectie van het Onderwijs: op basis van de bestanden van de inspectie is een analyse gemaakt. Het doel van deze analyse is inzicht te verkrijgen in opleidingen met goede en slechte kwaliteit en inzicht in de standaarden waarop mbo-instellingen slecht of goed scoren;
2. Literatuuronderzoek: het literatuuronderzoek geeft inzicht in (cruciale) factoren voor een goede examenkwaliteit. Deze staan in een overzicht dat relevante actoren hebben gevalideerd. Dit overzicht heeft ook de kijkrichting bepaald voor onderdeel 3: de dieptestudie.
3. Dieptestudie: in verschillende instellingen hebben de onderzoekers betrokkenen (unitdirecteuren, examencommissieleden, opleidingscoördinatoren) bevraagd op succes- en faalfactoren.

De drie onderdelen gezamenlijk leveren input voor een beschrijving van kritische succesfactoren voor goede examenkwaliteit. Van elk onderdeel is een aparte notitie verschenen. In dit rapport leest u over onderdeel 3: de dieptestudie die vijf casusverslagen bevat.

1.1 Doel en opbrengsten

Het doel van dit deelproject is enkele cases van slecht en goed presterende opleidingen in beeld brengen met indicaties van condities

en maatregelen die de kwaliteit van examenresultaten kunnen verhogen of handhaven. Welke sterktes en zwaktes zijn te onderkennen die de resultaten kunnen verklaren? Vijf casusbeschrijvingen vormen de opbrengst. Dit product is een instrument voor instellingen om met een meer risicogerichte en effectievere aanpak de examinering op orde te krijgen, houden en bevorderen. Deze notitie kunnen zij gebruiken bij verdere professionalisering van betrokkenen en biedt aanknopingspunten voor verbeteringen op instellings- en opleidingsniveau.

1.2 Verantwoording aanpak

Op basis van de analyse van de inspectiebestanden hebben de onderzoekers een aantal opleidingen geselecteerd waarbij op locatie meer in de diepte gekeken is naar goede en slechte voorbeelden en mogelijke oorzaken daarvan. Gesprekken zijn gevoerd met relevante actoren: unitdirecteuren, examencommissieleden, opleidingscoördinatoren en soms ook vertegenwoordigers van het werkveld en exameninstellingen. De eerder achterhaalde succesfactoren om de kwaliteit van examens te verbeteren vormde de leidraad van de gesprekken. Deze kritische succesfactoren zijn naar voren gekomen uit een literatuuronderzoek en gecategoriseerd naar de onderscheiden gebieden van de Procesarchitectuur Examinering (zie bijlage 1).

Op basis van de resultaten van de analyse van de bestanden van de Inspectie van het Onderwijs hebben de onderzoekers een lijst met cases geselecteerd, die zij hebben aangevuld met het groene onderwijs.

1.3 Samenvatting

De Procesarchitectuur Examinering bevat zes procesgebieden. Hieronder leest u per gebied de sterktes en zwaktes samengevat zoals die uit de cases naar voren zijn gekomen. Het zijn succes- en faalfactoren in de perceptie van de geïnterviewden. Het zijn dus geen harde verklaringen van oorzaken voor slecht of goed presterende opleidingen.

Kaders stellen

Opleidingen in de cases die onvoldoende scoorden hadden moeite met het juist interpreteren van regels (vrijstellingsregeling, authentiek beoordelen). Belangrijk is of en hoe het managementteam vervolgens anticipeert op missers in de organisatie. Een managementteam dat zich eigenaar voelt van het examenproces en proactief inspeelt op veranderingen wordt als een succesfactor gezien. In bijna alle gesprekken kwam het gegeven naar boven dat scholen geconfronteerd worden met snel opeenvolgende ontwikkelingen.

Het blijkt niet eenvoudig te zijn om goed op de hoogte te blijven van nieuwe regelingen en kaders. Ook het doorvertalen van landelijke of centrale instellingskaders naar docenten en andere betrokkenen gebeurt niet zomaar vanzelfsprekend. Dit vraagt een adequate examenorganisatie met zoveel mogelijk gestandaardiseerde procedures en processen. Plannen en doen is één, vervolgens hierop controleren en bijstellen is een tweede, zo vatte een directeur het samen. Als meest cruciale factor voor voldoende examenkwaliteit wordt de professionaliteit van de examencommissies genoemd. Een succesvolle opleiding heeft een managementteam dat en een examencommissie die de landelijk verplichte kaders kent en daarop stuurt.

Leren

Bij alle cases was sprake van een duidelijk onderscheid tussen leren en examineren. Het maken van dit onderscheid wordt over het algemeen toegejuicht. Een opleiding stelde voor om in het vervolg het begrip toetsen te reserveren voor het leren en te spreken over examens als het ook daadwerkelijke examens betreft. Uit de cases mag worden geconcludeerd dat een onvoldoende score niet terug te leiden is op een gebrekkig onderscheid tussen leren en examineren.

Construeren en vaststellen

De geïnterviewden waren unaniem van mening dat de deskundigheid van constructeurs en vaststellers een belangrijke succesfactor is. Zij

doelen dan niet zozeer op een tekort aan inhoudelijke kennis, maar eerder op een gebrek aan toetstechnische kennis, zoals het op een juiste wijze toepassen van de cesuur.

Afhankelijk van de kwaliteit en kosten van in te kopen producten, kiezen opleidingen voor zelf maken dan wel voor inkoop van examenproducten. Het is uit deze cases niet op te maken of inkoop op zich een garantie is voor examenkwaliteit. Wel is duidelijk dat scholen zoeken naar samenwerking en standaardisering bij de productie en vaststelling van examenproducten.

Examineren

Succesvolle opleidingen in de cases hebben een duidelijke afweging gemaakt waar het examen het best plaats kan vinden. En dat is niet per definitie voor alle inhouden het leerbedrijf. Een examen centrum of de school biedt soms meer garanties voor kwaliteit van het examen dan de werkplek. Uit verschillende cases kwam naar voren dat opleidingen worstelen met examineren op de werkplek. Enerzijds willen zij graag authentiek examineren en het werkveld nadrukkelijk betrekken bij de examens, anderzijds zijn zij niet altijd in staat de beoogde kwaliteit te garanderen. Voldoende presterende opleidingen geven vooraf een duidelijke, eenduidige instructie aan examinatoren en andere betrokken bij de examens. In zijn algemeenheid wordt de kwaliteit van assessoren als belangrijke succesfactor gezien.

Diplomeren

In een case is het niet correct toepassen van de vrijstellingsregeling de oorzaak geweest voor onvoldoende score op kwaliteitsstandaarden van het toezichtkader. Boeiend is vervolgens hoe een instelling zulke calamiteiten of incidenten kan voorkomen. De betreffende opleiding heeft een oplossing gezocht in een meer onafhankelijke examencommissie en een nadrukkelijker bemoeienis van de directeuren. Een andere succesvolle opleiding checkt zorgvuldig vooraf alle examendossiers. Het archiveren van administratieve processen is voor verschillende instellingen geen eenvoudige opgave.

Kwaliteitsborging

Aandacht voor het borgen van kwaliteit uit zich bij succesvolle opleidingen in het uitvoeren van interne audits, het werken met verbeterplannen en het sturen op of controleren van het uitvoering geven aan deze plannen. Vooraf controleren in plaats van ingrijpen als het mis gaat. Managementrapportages zijn een hulpmiddel hierbij. Ook het verzorgen van duidelijke instructies aan betrokkenen voorafgaand aan de examenperiode helpt. Bij verschillende instellingen is een beweging te zien naar minder examencommissies en een bundeling van expertise in deze commissies.

Succesfactor is het afmaken van de cyclus: niet alleen plannen en doen, maar ook controleren en bijstellen. Minder succesvolle opleidingen hebben moeite met het systematisch vorm en inhoud geven aan de controle en bijstelling van examenactiviteiten. Toezien op de naleving van processen en procedures, zeker bij examinering op de werkplek, vraagt nog de nodige aandacht.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we achtereenvolgens vijf cases. De eerste case heeft betrekking op de opleiding autotechniek die in eerste instantie onvoldoende scoort en de inspectie na heronderzoek als voldoende beoordeelt. Deze case wordt gevolgd door een case autotechniek met een onvoldoende eindoordeel. In de derde en vierde case staat de opleiding Leisure en Hospitality centraal: een opleiding met een onvoldoende score, de andere met een voldoende eindoordeel. Tot slot wordt in de laatste case het groene onderwijs belicht. In deze laatste case komt de programmamanager van de groene standaard aan het woord, aangevuld met twee vertegenwoordigers van een aoc.

2 Casusverslagen

2.1 Roc A

2.1.1 Inleiding

Aanleiding voor het gesprek is de dreigende onvoldoende score van de inspectie bij de opleiding Autotechniek. Focus van het gesprek ligt op de onderliggende oorzaken van deze score en wat er geleerd kan worden van deze casus. Interessant is om te horen waar het mis ging en hoe de opleiding de situatie heeft hersteld. Welke oplossingsrichtingen zijn gekozen?

Bij roc A zijn de volgende personen geïnterviewd: de projectleider examinering, de coördinator van het examenbureau en de verantwoordelijk directeur voor de opleidingen logistiek en mobiliteit. De projectleider is sinds kort aangesteld naar aanleiding van een calamiteit die zich bij de opleiding Autotechniek heeft voorgedaan.

2.1.2 Kaders stellen

Al snel bleek in het gesprek dat de onvoldoende score niets te maken heeft met de aard van de opleiding, maar met het omgaan met regels+ wat daarin het zwaarst weegt en - meer in algemene zin - met professioneel gedrag. Wat ging er mis? De coördinator examineren kreeg van de toenmalige directeur het verzoek om aan een groep studenten vrijstelling te verlenen. De toenmalige directeur moest, zoals hij het zelf zag, kiezen uit twee belangen: het belang van een groep studenten of het belang van de school. Hij wilde niet de belangen van de studenten schaden. De reactie van de coördinator was dat de grond waarop vrijstelling verleend zou worden niet conform regelgeving was.

Op dat moment was er een wisseling op directieniveau. De nieuw aangestelde directeur heeft het verzoek om vrijstelling niet getekend. Deze casus speelde vlak voor diplomering. De bestuursvoorzitter heeft, naar aanleiding van de reactie van de nieuwe directeur, meteen de

onderwijsinspectie ingelicht en na aanvullende toetsing zijn de diploma's volgens planning uitgereikt.

Het ging om het vak Engels. Hiervoor waren vooraf geen toetsen vastgesteld, omdat er capaciteitsproblemen waren voor het personeel. Omdat de opleiding niet alle lessen had aangeboden, waren de toetsen niet tijdig vastgesteld. Bij het onderdeel spreken moesten de studenten een gesprek voeren, dat toetstechnisch niet hetzelfde is. De luistertoets was meer een geheugentoets en ook de toetstijden klopten niet met het programma. Als de studenten de toets niet gehaald hadden, kregen sommige studenten vrijstelling. Na de melding hiervan aan de inspectie is een intern onderzoek gestart. De opleiding heeft dit onderzoek volgens de inspectie goed uitgevoerd. Later zijn nieuwe toetsen Engels vastgesteld en opnieuw afgenomen.

De projectleider vat de situatie als volgt samen: de opleiding week af van het programma, de wet- en regelgeving voor vrijstelling is niet goed geïnterpreteerd en de toets deugde inhoudelijk niet. Ook toetstechnisch, zo bleek, waren er problemen met de cesuur: het was niet navolgbaar hoe de vertaling van een cijfer naar een onvoldoende/ voldoende/ goed leidde.

Naar aanleiding van het voorval heeft de opleiding verschillende maatregelen getroffen. De projectleider houdt een sterk pleidooi om verantwoordelijkheden te scheiden. *"Het toezicht op de kwaliteit moet een school scheiden van de directiefunctie. Een schooldirecteur zou geen voorzitter van een examencommissie moeten zijn. Meer onafhankelijkheid tussen de voorzitter van de examencommissie en de directeur is noodzakelijk. Het inrichten van een adequate examenorganisatie is cruciaal. Nu worden vanuit het examenbureau de processen aangestuurd. Het examenbureau is vraagbaak. Elke afdeling heeft een examendeskundige die ondersteund wordt door het examenbureau"*. De coördinator van het bureau geeft aan het toe te juichen dat kwaliteitsborging niet alleen bij de directeuren is belegd.

Binnen het roc wordt momenteel op ´Six Sigma wijze´ de examenorganisatie ontleed. Het bestuur heeft alle directeuren bijeen geroepen en zij hebben de opdracht gekregen om heel kritisch te kijken naar de examenorganisatie, toegespitst op het verlenen van vrijstellingen. Vermoedens van problemen zijn breed geïnventariseerd, vastgelegd en ondertekend. De directeur is van mening dat je vrijstellingen bij de intake al moet regelen. Alle diploma's van de afgelopen drie jaar zijn bekeken en ingedeeld in drie risicocategorieën: laag, middel en hoog. Naar aanleiding daarvan wordt gericht steekproefsgewijs onderzoek uitgevoerd.

2.1.3 Construeren en vaststellen

De directeur vindt het ook verbetering als alle examens vastgesteld zijn voordat ze gebruikt worden. Er is nu een termijn bepaald waarbinnen producten moeten zijn vastgesteld. Ook is er een scherp beeld wanneer welke toetsen afgenomen worden. De drie deelnemers aan het gesprek zijn unaniem van mening dat het construeren en vaststellen van examens een vak is. Ze willen meer toe naar een bundeling van expertise. Functionarissen moeten een à twee keer per jaar geschoold worden.

2.1.4 Examineren

Een ander knelpunt heeft betrekking op het examineren in de beroepspraktijkvorming (bpv). De coördinator van het examenbureau geeft aan het lastig te vinden de kwaliteit goed te organiseren. Hoe controleer je op kwaliteit? Betrokkenheid van het bedrijfsleven is belangrijk en wordt toegejuicht, echter in de bedrijven gaat het werk natuurlijk altijd voor. Het is niet eenvoudig om aan de eisen van de inspectie te voldoen. De projectleider: *“Toetsen in de bpv is misschien het beste wat je kan doen. Het op orde krijgen van de afnamecondities blijft een punt van aandacht”*. Op termijn wordt er minder in de bpv geëxamineerd, zo schat hij in.

2.1.5 Diplomen

Ook heeft het incident gezorgd voor meer aandacht voor het archiveren van resultaten. Elke student heeft een examendossier. Voordat het diploma afgegeven wordt, is er een extra check. Bij het meer uniform archiveren valt nog veel winst te boeken, zo veronderstelt de projectleider. De directeur beaamt dit en illustreert dit met het voorbeeld bij de toets Engels. De directeur wilde de gemaakte examens van enkele kandidaten inzien. De betreffende docent kwam met een enorme berg papier, waarbij het vervolgens veel tijd kostte om een aantal toetsen uit die stapel te halen.

2.1.6 Kwaliteitsborging

De examencommissie, verantwoordelijk voor twaalf opleidingen, komt na de vaststellingsvergadering vier maal bijeen. Dit is niet eenvoudig te organiseren. Iedere school doet dit op zijn eigen wijze. De projectleider: *“We proberen systematisch de examencommissies te verbeteren. We gaan naar 100% rechtsgeldige diploma’s. We kijken met elkaar waar sterktes en zwaktes zitten. Een scheiding van verantwoordelijkheden komt hier vanzelf aan de orde”*. Ideaal zou zijn, zo stelt hij, als je een kleine examenorganisatie hebt die toeziet op de kwaliteit. De grote hoeveelheid examencommissies is een zwakte. Expertise is daarmee versnipperd en niet goed gebundeld. De bureaucratie moet je bij de scholen weghalen. Scholen zijn immers van de inhoud.

2.1.7 Reflectie

De calamiteit begon bij de uitval van lessen, gevolgd door afname van toetsen die onder de maat waren. Een directeur interpreteert vervolgens de vrijstellingsregeling niet juist. Was ergens in de opmaat naar de examens toe, al te voorzien dat de examinering in de knel zou komen? Met andere woorden hoe tijdig kan een directeur ingrijpen om erger te voorkomen? Bij examinering zullen zich, vanwege de complexiteit, altijd calamiteiten voordoen. Het werken met frequente risico-inschattingen kan een adequate werkwijze zijn. Het tijdig onderkennen van mogelijke problemen vraagt ook een professionele houding van alle betrokkenen.

Een ander interessant aspect aan deze casus is de melding van de coördinator. In dit geval heeft de coördinator de moed gehad om tegen het voorgenomen besluit van zijn eigen directeur in te gaan.

Professioneel handelen heeft hier de voorkeur gekregen boven het toedekken van verkeerde interpretaties van regelingen door een leidinggevende. Een open kritische houding op alle geledingen is noodzakelijk om bijtijds te kunnen anticiperen op mogelijke missers.

De oplossingsrichting die gekozen is, heeft betrekking op de onafhankelijkheid van de voorzitter van de examencommissie. Misschien gaat deze interventie werken, in het hbo is dit al praktisch. Belangrijker misschien nog is een gedeelde cultuur van gezamenlijk werken aan kwaliteit, ieder vanuit zijn eigen rol, verantwoordelijkheden en taken. Tegenstrijdige belangen (veel studenten laten slagen versus kwaliteitsnormen hanteren) dienen erkend te worden zodat passende maatregelen getroffen kunnen worden, het benoemen van onafhankelijke voorzitters kan zo'n maatregel zijn. In deze casus is meteen het college van bestuur ingeschakeld, dat vervolgens in samenwerking met de projectleider de directeuren bijeen heeft geroepen om dit soort risico's in de toekomst te voorkomen. Bemoeienis vanuit het management wordt in het algemeen als een belangrijke succesfactor gezien. In dit geval is er een duidelijke verbinding tussen de verschillende lagen. Het incident wordt onder meer getackeld door het aangaan van de dialoog met alle directeuren en het ondertekenen van een contract waarin opgenomen is dat de opleiding kan garanderen dat de vrijstellingsregeling juist geïnterpreteerd wordt. Het management ziet vaker deze beweging naar beheersing. Deze casus laat zien dat het zoeken is naar evenwicht tussen vertrouwen en bureaucratisering.

Ook bij dit roc is de trend waarneembaar naar een vermindering van het aantal examencommissies en een bundeling van expertise. Een projectleider heeft expliciet de opdracht gekregen om de examenorganisatie meer te stroomlijnen. Het gaat niet alleen om goede examenproducten maar ook om het organiseren van processen die

daartoe leiden en de mogelijkheid om kwaliteit duurzaam te borgen. Een vervolgactie ligt in het optimaliseren van de administratieve kant van examinering waaronder het opslaan van examenproducten. Boeiende vraag is hoe doen andere 'rocs' dat? Heeft elke student een examendossier? Hoe administreert en archiveert de opleiding de routing van examenproducten? Bij welke functionarissen zijn deze taken neergelegd? Het loont wellicht de moeite om dit een keer breder uit te wisselen binnen de sector.

Uit deze casus komt naar voren dat professionalisering een must is. Dit geldt vooral voor leden van examencommissies. Ook wordt erkend dat het maken en vaststellen van examens een vak is. Het vraagt niet alleen inhoudelijke vakexpertise, ook toetstechnische kwaliteiten zijn nodig.

2.2 Roc B

2.2.1 Inleiding

Aanleiding voor het gesprek is een recent verbetertraject dat naar aanleiding van een eerdere onvoldoende beoordeling is uitgevoerd bij een opleiding Motorvoertuigentechniek. Focus van het gesprek is de achtergrond van de onvoldoende score. Welke aspecten waren onvoldoende en hoe was het verbetertraject ingericht? Daarbij kwamen de ervaren problemen en de oplossingsrichtingen aan de orde die inmiddels hebben geleid tot een voldoende beoordeling van de onderwijsinspectie.

IVA voerde het gesprek met twee leden van de examencommissie, een docent, de leidinggevende van twee onderwijsteams en de directeur van de examenleverancier (IBKI) waar diensten ingekocht worden.

2.2.2 Kaders stellen

Het lid van de examencommissie constateert dat er voor taal en rekenen *“zo'n bombardement aan regelgeving is, dat het erg moeilijk uitvoerbaar is. Regelgeving spreekt zich vaak tegen en het is bijna ondoenlijk om*

invulling te geven aan de verschillende exameneisen voor de te onderscheiden cohorten”.

2.2.3 Leren

Als gevraagd wordt naar het onderscheid tussen leren en examineren geven de geïnterviewden van het roc aan dat dat onderscheid nu beter gemaakt wordt dan in het verleden. Alle betrokkenen zijn op de hoogte wanneer iets voor *‘het echie’* (het examen) is en wanneer niet. Voor de opleidingen die gebruik maken van examenmateriaal van het Consortium Beroepsonderwijs wordt gewerkt aan meer transparantie bij portfoliobeoordeling. *“Het ontwikkelingstraject moet uiteindelijk op groen komen”*. De opdrachtbeschrijvingen mogen nog explicieter. De leidinggevende gaat in op de afstudeerprojecten op niveau 4. Als alle gevraagde bewijsstukken op tafel liggen dan weten de studenten dat het examentraject van een week begint. De docent vult aan met de opmerking dat een portfolio met een afstudeeropdracht een betere examinering is dan *“op één dag een kunstje uitvoeren”*. Het sluit ook beter aan bij het hbo.

2.2.4 Construeren en vaststellen

Ook de inkoop van examenproducten komt ter sprake. De gespreksdeelnemers geven aan dat Stem en IBKI transparant zijn wat de aard van de opdrachten betreft, maar er zijn examenleveranciers die verwachten dat je eerst het contract ondertekent en pas daarna krijg je de opdrachten te zien. Aan de directeur van de examenleverancier willen de medewerkers van het roc nog kwijt dat er bij herkansingen sprake is van enige voorspelbaarheid van de opdrachten. Ook geven zij aan dat een aantal opdrachten die in het examen centrum worden gebruikt in de reële beroepspraktijk amper voorkomen. De directeur is blij met de feedback en zal iets met dit signaal doen.

2.2.5 Examineren

Het grootste probleem heeft de opleiding, volgens de geïnterviewden van het roc, ervaren in het voldoen aan standaard 2 van het

toezichtkader: *“De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk”*. Het gaat dan met name om criterium 2.2.1 ‘Authentieke afname’. Het bijbehorend portret geeft aan: *“onderdelen van het examen vinden in de reële beroepspraktijk plaats”*. Op deze standaard met bijbehorend criterium heeft de opleiding onvoldoende gescoord. De leden van de examencommissie en de docent gaan in op de aard van de ervaren problemen. Deze waren vooral terug te voeren op de ruimte in de examenopdrachten die voorheen gebruikt werden, waardoor de examenresultaten moeilijk vergelijkbaar waren. Het niveau van de examens verschilde teveel van elkaar.

Een tweede probleem heeft betrekking op het zicht dat de school heeft op de wijze van examineren op de examenplek en een derde aspect dat naar voren komt is terug te voren op de kwaliteit van de assessoren. *“Toen de inspectie in een eerder onderzoek vroeg hoe geborgd is dat alle studenten op hetzelfde niveau geëxamineerd worden, moesten we het antwoord schuldig blijven. Voor deze opleiding konden we dat destijds niet voldoende waarborgen en monitoren. Bij uitvoering van examenopdrachten uit de reële beroepspraktijk waren de resultaten moeilijk te vergelijken. Het vervangen van een accessoire of distributieriem, kan afhankelijk van het type en de leeftijd van een auto op een verschillend niveau uitgevoerd worden. Het is maar net welke auto de garage onderhanden heeft. Je kunt je in die situatie afvragen hoe objectief er gediplomeerd wordt”*, zo stelt het lid van de examencommissie. De examencommissie heeft nu wel zicht op hoe de opdracht wordt uitgevoerd. *“De deskundigheid van beoordelaars is bij beoordeling in de reële beroepspraktijk moeilijk te bevorderen vanuit de onderwijsinstelling”*.

De directeur van IBKI geeft aan dat de problemen bij beoordelaars niet zozeer zitten in de technische vaardigheden, maar eerder in *“de vertaling van wat de beoordelaar ziet naar dat wat de student moet kunnen. Een beoordelaar verwacht soms teveel van een student. Het is een uitdaging om verschillen tussen beoordelaars eruit te halen. Voor*

beoordelingen in de bpv – waar een leermeester slechts één of enkele studenten per jaar beoordeelt- is dat veel meer werk dan in een examen centrum- waar beoordelaars veel studenten per jaar beoordelen en continu worden gecoacht."

De geïnterviewden geven aan dat vooral ervaring, scholing en begeleiding van beoordelaars belangrijk zijn. Het maakt voor een beoordelaar uit of een klant voor de eerste keer met zijn auto komt of voor de derde keer. De onrust van de klant doet iets met de examensituatie en de beoordelaar. Ook maakt het uit of een beoordelaar studenten met een verschillend opleidingsniveau (variërend van 1-2 tot 3-4) moet beoordelen of dat de studenten dezelfde opleiding volgen.

Het examencommissielid geeft aan dat examinering in de reële beroepspraktijk en objectiviteit van beoordeling lastig te verenigen zijn. *"Als je het examen naar de school haalt heb je minder betrokkenheid van het bedrijfsleven en is er sprake van minder authenticiteit. In de bpv kun je minder de kwaliteit garanderen. Die mensen zijn niet bij ons in dienst. Wij kunnen ze niet verplichten om scholing te volgen. Het is misschien beter om het examen in een examen centrum te organiseren maar dan voldoe je niet aan de eis dat je in de reële beroepspraktijk examineert".* Een bijkomend knelpunt dat gesignaleerd wordt heeft betrekking op de examenprofielen. De in de profielen opgenomen intentie is om een groot deel in de bpv te examineren. *"Als je naar de leerbedrijven kijkt, dan zit 90% daar niet op te wachten",* zo stelt het lid van de examencommissie. *"Bij een aantal opleidingen kun je dit niet waarmaken. Sommige werkzaamheden komen namelijk niet altijd aan de orde bij de leerbedrijven. Zo is slechts ongeveer 7% van het werkaanbod in een gemiddelde werkplaats op niveau 4. Dat maakt examinering op niveau lastig planbaar in het leerbedrijf".*

2.2.6 Kwaliteitsborging

Het verbetertraject was gericht op verschillende aspecten:

- Het uitvoeren van proeven van bekwaamheid in een geconditioneerde omgeving en met vergelijkbare examenopdrachten. Hieraan is invulling gegeven door examens in het vervolg af te laten nemen bij IBKI. De examencommissie heeft voorafgaand aan het besluit om examens bij IBKI uit te gaan voeren kennis genomen van de wijze waarop IBKI examinering uitvoert;
- Het gebruik maken van beoordelingsinstrumentarium van Stem voor de beoordeling in de bpv;
- Bevorderen van deskundigheid van praktijkopleiders met gebruik van het exameninstrumentarium voor de bpv;
- Het verbeteren van de communicatie over de examinering vooraf. Hieraan is invulling gegeven door het organiseren van een informatiebijeenkomst voor zowel deelnemers als praktijkopleiders.

De bpv-begeleider bezoekt elk leerbedrijf. Bij Stem en IBKI kun je zien wat ingekocht wordt. De examencommissieleden geven aan dat zij verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van de examenproducten. Zij willen vooraf de producten kunnen zien. Het zou goed zijn als leveranciers een keurmerk krijgen. De geïnterviewden zijn unaniem in de opvatting dat samenwerken bij het maken van examens een noodzaak is. *“Dat moet je als roc niet alleen willen doen”*. Ook op het gebied van deskundigheidsbevordering kan er meer samengewerkt worden. Bij betrokken beoordelaars moet de kennis op het gebied van examinering vergroot worden, zo is de mening van het examencommissielid.

2.2.7 Reflectie

Kern van deze casus is de interpretatie van examenstandaard 2 Authentieke afname: *“onderdelen van het examen vinden in de reële beroepspraktijk plaats”*. De afgelopen jaren zijn gekenmerkt door een beweging naar meer betrokkenheid van het bedrijfsleven. Deze beweging is niet alleen zichtbaar in het toezichtkader, maar wordt ook

ondersteund met allerlei beleidsdocumenten (zie Diploma van waarde, Focus op vakmanschap, Examenprofielen). In de praktijk is het weerbarstig om zodanig invulling te geven aan deze standaard dat eenduidigheid en gelijke examencondities gegarandeerd zijn. Bijkomend, maar niet onbelangrijk, punt is dat bij beoordeling in de reële beroepspraktijk de school geen zeggenschap heeft over de medewerkers op de examenplaats. Er zijn twijfels bij het realiseren van systematische aanwezigheid bij examens van functionarissen van de opleiding.

Uit deze casus komt naar voren dat de onderwijsinstelling graag recht wil doen aan de authenticiteit van het examen en de mogelijkheden die de werkplaats daarvoor biedt, maar dat de instelling moeizaam de kwaliteit kan garanderen. Dit kan inhouden dat opleidingen straks minder op de stageplaats examineren. Het is in elk geval raadzaam om vooraf goed te bedenken voor welke examenonderdelen de stageplaats geschikt is. Met andere woorden: welke inhouden kan de opleiding bij uitstek op de stageplaats examineren en welke niet? Als de opleiding vooraf de vereiste kwaliteit niet kan garanderen, dan moet deze uitkijken naar een zo reëel mogelijke examenplaats. Dit is een interpretatie van de standaardrichting '*zo mogelijk*' in de reële beroepspraktijk. Het gaat er om of het te verantwoorden is of niet. Dit roc is niet uniek in het invulling geven aan het begrip authenticiteit gekoppeld aan de reële beroepspraktijk enerzijds en het beperken of voorkomen van verschillende examencondities anderzijds. De oplossing moet gezocht worden in het scherp kijken naar welke examenonderdelen zich goed lenen voor examineren in de context van het beroep en welke onderdelen zich daar minder goed of niet voor lenen.

Uit deze casus komt ook het belang naar voren dat mbo-instellingen hechten aan professionele beoordelaars. Allerlei maatregelen (workshops, trainingen en bijeenkomsten) worden getroffen om hieraan te werken. Het lijkt voor de hand liggend dat beoordelaars die frequent

beoordelen en die regelmatig feedback krijgen betere beoordelaars zijn, dan zij die incidenteel beoordelen. Beoordelaars die binnen de context van de exameninstelling examineren zijn daarom waarschijnlijk deskundiger, dan een leermeester die minder vaak examineert.

Aan deze casus is ook af te lezen, hoe waardevol het kan zijn om sowieso met elkaar (leidinggevende, examenfunctionarissen en vertegenwoordiger van de exameninstelling) om tafel te zitten en in gesprek te gaan. Allerlei relevante kwesties passeerden de revue, zoals inkoop van examenproducten en de wens om meer variatie te realiseren in herkansingsproducten. Het verdient misschien aanbeveling om dit soort sessies regelmatig met elkaar te hebben: aan de hand van een gestructureerde gespreksleidraad de kwaliteit van examens met elkaar bespreken.

Blijkbaar zijn er nog steeds exameninstellingen die vrij dwingend zijn in het ongeopend aanbieden van examenproducten. Tegelijkertijd is het merkwaardig dat mbo-instellingen producten ongezien kopen. Wellicht is het in de toekomst zinvol om te bezien of het noodzakelijk is dat elke examencommissie de kwaliteit van examens vaststelt als de examenleverancier een keurmerk heeft.

2.3 Roc C

2.3.1 Inleiding

Aanleiding voor het gesprek is de eerdere onvoldoende score voor de kwaliteit van examinering bij de opleiding Leisure en Hospitality (inmiddels is een voldoende beoordeling behaald). Het exameninstrumentarium voldeed niet aan de uitstroomeisen en toetstechnische eisen, dat gold ook voor de talen. Ook de borging van de kwaliteit van assessoren bracht problemen met zich mee. Welke verbeteringen zijn of worden aangebracht om alsnog aan de kwaliteitseisen te voldoen?

De eerder achterhaalde succesfactoren om de kwaliteit van examens te verbeteren vormden de leidraad van het gesprek. Deze kritische succesfactoren zijn naar voren gekomen uit een verrichte literatuuronderzoek en gecategoriseerd naar de onderscheiden gebieden van de Procesarchitectuur Examinering (zie bijlage 1).

We voeren het gesprek met de onderwijsprocesmanager (sinds een half jaar in dienst en afkomstig van het hbo), de teammanager, de coördinator van de bpv, een docent en tevens lid van de examencommissie en de stagecoördinator (vertegenwoordiger werkveld) werkzaam bij een groot recreatiepark.

2.3.2 Kaders

Het blijkt een lastig punt te zijn om te bepalen hoeveel ruimte je als school hebt bij landelijke kaders. Verwezen wordt naar de huidige discussie rondom nieuwe kwalificatiedossiers. Getwijfeld wordt aan het nut van deelname aan landelijke discussies. *“Wij zijn gestopt met het actief meedoen aan deze discussies”.*

Het lid van de examencommissie geeft aan dat het kwalificatiedossier een belangrijk kader is. Van hieruit maakt een opleiding een vertaling naar de (praktijk)examens. Bij de werkprocessen en kerntaken wordt zo globaal mogelijk op hoofdlijnen bepaald welke capaciteiten daarbij horen. *“Het wordt een knelpunt als je dit niet van bovenaf regelt, dan wordt het te gedetailleerd”.*

De onderwijsprocesmanager geeft aan dat eigenlijk alle docenten op de hoogte moeten zijn van bijvoorbeeld de inspectiekaders. *“Iedereen doet zijn stinkende best, maar niet iedereen is op de hoogte van die kaders of interpreteert ze naar eigen inzicht. Er is veel knowhow, maar die is erg verdeeld”.* Er worden nu regelmatig interne bijeenkomsten in conversatieruimtes georganiseerd om dit te ondervangen.

2.3.3 Leren

De gesprekspartners geven aan geen problemen te ervaren in het onderscheiden van leren en examineren. De onderwijsprocesmanager stelt dat studenten worden beoordeeld op hun functioneren in de tijd. *“Leertijd en examen vallen samen en het sluit op elkaar aan. Je begint te leren en na vier weken sluiten we af met een examen. Daar zit een harde knip en deze is duidelijk voor de studenten”.*

Summatief en formatief is zeer formeel gescheiden en vormt geen knelpunt. *“Al het tussentijdse is formatief en al het summatieve vindt plaats in de bpv”.* Er is wat speelruimte, maar de scheiding is helder. Bij enkele andere opleidingen komt het nog wel eens voor dat summatief gezien wordt als een stapeling van de formatieve beoordelingen, dat werkt een heldere scheiding niet in de hand, zo meent het examencommissielid.

2.3.4 Construeren en vaststellen

De opleiding heeft de wens om het werkveld actiever te betrekken in de fase van construeren en vaststellen. De teammanager: *“Bij het maken van de proeven of het schrijven van werkboeken zouden vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven kunnen meelezen. Dit gebeurt nu nog niet, maar geeft absoluut meerwaarde. Daarbij kan het bedrijfsleven ook zitting nemen in de examencommissie. Er zijn allerlei initiatieven geweest zoals het klankborden of meelezen, maar dat verwatert dan weer”.*

De praktijkbegeleider geeft aan verantwoordelijk te zijn voor de stages binnen haar bedrijf en gemiddeld per periode 15-25 stagiaires in huis te hebben afkomstig van verschillende roc's. Zij geeft aan behoefte te hebben aan standaardafspraken en standaardproducten. *“Ik spreek niet voor de camping om de hoek, maar het zou prettig zijn als ik niet bij elk roc afzonderlijk aan hoeft te schuiven”.* De onderwijsprocesmanager geeft aan dezelfde behoefte aan standaardisering te hebben. *“Docenten kunnen dan makkelijker een gezamenlijke taal spreken”.*

De teammanager stelt dat er een bewuste keuze is gemaakt om in het kader van CGO bij de examinering nadrukkelijk de beroepscontext op te zoeken. Op basis daarvan zijn de examens geschreven. Eerst maakten de docenten eigen producten maar er is inmiddels een basisformat ontwikkeld, waarin is aangegeven *“wat je moet doen, waar, hoe te beoordelen en wat de criteria zijn bij cesuur, dekking en betrouwbaarheid”*. Bij ‘Leisure’ zijn voor alle opleidingen de examens op dezelfde manier opgezet. Het examencommissielid vervolgt *“Als ik een juist format heb kan ik alle dossiers op dezelfde manier bouwen. Ik maak de summatieve examens voor Leisure op hoofdlijnen, en de constructeur maakt de inhoud af”*. Daarbij is de houdbaarheidsdatum van een belang. Deze hangt af van het kwalificatiedossier. *“Als dat wijzigt heeft dit consequenties voor de examinering”*.

Een oorzaak voor de onvoldoende score op de inspectiestandaard lag ook aan het niet goed toepassen van de cesuur. Deze regels zijn nu duidelijker geworden. De onvoldoende score heeft geleid tot een aanpassing van de examenorganisatie: binnen elk onderwijsteam wil men per locatie één iemand portefeuillehouder examinering maken. De portefeuillehouders sparren samen. *“Het vergroten van interne deskundigheid vraagt om een proces”*, en het *“systematisch overleg met direct betrokkenen”* wordt als een belangrijke succesfactor gezien, aldus de teammanager. In de examencommissie zit nu vaak een directeur of andere leidinggevende. De onderwijsprocesmanager stelt dat dat in het hbo absoluut onmogelijk is. Het zou de schijn van afhankelijkheid met zich meebrengen.

Op de vraag of er veel examenproducten ingekocht worden, antwoordt de onderwijsprocesmanager *“We ervaren dat zelf construeren veel tijd en energie kost, en we staan voor de actuele vraag of we zelf blijven ontwikkelen of toch meer in gaan kopen.”*. De gesprekspartners zijn benieuwd naar de opbrengsten van het project ‘Kostenmodel examinering’ en de onderwijsprocesmanager biedt spontaan aan hierin mee te willen denken.

2.3.5 Examineren

Dit roc hecht grote waarde aan het zo authentiek mogelijk examineren. Het examencommissielid licht toe: *"Op niveau 3 is er een heel bewuste keuze gemaakt om alles in de beroepscontext te examineren. Als we meer binnen school zouden doen, zou dat een versnippering betekenen voor de studenten. De authentieke situatie is van belang. Bovendien moeten de studenten toch al naar de bedrijven toe, dan kun je ook maar beter daar examineren. Op niveau 4 wordt wel in de school geëxamineerd. Het kunnen voeren van een werkoverleg en het schrijven van een bedrijfsplan bijvoorbeeld kan beter in de school geëxamineerd worden. Dat is makkelijker te organiseren. Als onderdelen niet op locatie afgewerkt kunnen worden, dan halen we het naar binnen. We nodigen bedrijven uit om bij het examen aanwezig te zijn".*

De gespreksdeelnemers zijn unaniem van mening dat het van is belang om kwalitatief goede assessoren te hebben. Daarom verzorgt het roc *"om de zoveel tijd een training voor assessoren"*. De teammanager geeft aan dat een gedeelte van de examens in het bedrijfsleven afgenomen wordt. Als je dan constateert dat de deskundigheid ontbreekt, dan is dat een dilemma, zo constateert hij. Het examencommissielid twijfelt niet aan de deskundigheid van de praktijkopleiders. Hij is van mening dat als de praktijkopleider personeel beoordeelt, deze persoon ook studenten kan beoordelen. *"Waarom moeten zij daar een diploma voor hebben?"* De teammanager vult aan: *"Essentieel is het trainen van praktijkopleiders. Dat gebeurt niet altijd bij kleinere bedrijven"*. De leerbedrijven zijn erkend, maar de verantwoordelijkheid voor examinering ligt voor honderd procent bij de school. *"Je moet erkend zijn als bpv-bedrijf maar voor examinering is dat nog niet het geval voor een bedrijf"*. Het zorgen voor een eenduidige instructie aan beoordelaars is niet eenvoudig te realiseren.

Een maatregel die de school gaat treffen is om meer aanwezig te zijn bij de afname van examens op de werkplek. Ook wordt er nagedacht om gezamenlijk met andere 'roc's steekproefsgewijze controlebezoeken te

regelen. *"De student en de praktijkbeoordelaar laten we nu een formulier ondertekenen zodat duidelijk is wanneer het examen plaatsvindt". "We zijn nog op zoek naar een juiste manier van praktijkbeoordelingen in het buitenland".* Soms wordt bijvoorbeeld een campingeigenaar uit Frankrijk op school uitgenodigd. De praktijkopleider geeft aan dat de stageplaatsen in Frankrijk en Engeland goed geregeld zijn. In Spanje is niet altijd bekend waar de stagiaires geplaatst worden. Bij hun organisatie worden alle praktijkopleiders getraind, dat gebeurt inderdaad niet altijd bij kleinere bedrijven.

De teammanager schat in dat het een enorm knelpunt gaat worden als van hen verwacht gaat worden om consequent aanwezig te zijn bij examens op de werkplek. Wat inzet betreft kunnen ze dat niet waarmaken. *"Als dat de norm gaat worden, dan heeft dat enorme consequenties, zeker bij examenprocessen in het buitenland. Als ik alleen al denk aan de examenpieken, waar halen we de inzet van mensen vandaan? De mogelijke consequentie is dat examinering weer meer naar binnen wordt gehaald".*

2.3.6 Kwaliteitsborging

De gesprekspartners geven aan dat het problematisch is om de examinering goed te borgen. De teammanager stelt: *"We hanteren nu de pdca-cyclus. Willen we echter de cyclus goed rond krijgen dan moet de c en a er nog meer in zitten". "Het is niet makkelijk om als examencommissie goed te volgen of alle processen goed verlopen. De hele administratieve kwaliteitsborging is ook nog een proces dat veel aandacht vraagt".*

2.3.7 Reflectie

Dit roc bevindt zich voor de opleiding Leisure en Hospitality in een overgangssituatie. De onvoldoende kwaliteit is inmiddels omgezet in een voldoende score. Waarschijnlijk is het oordeel van de inspectie een belangrijke en misschien de belangrijkste aanjager van de verbeterlagen. Uit deze casus blijkt dat niet alle docenten zich de

algemene kwaliteitsstandaarden van examinering hebben eigen gemaakt. Dit vraagt een continu onderhoud van kennis op dit terrein. Er lijkt ook sprake van enige vermoeidheid om landelijke ontwikkelingen te volgen. Blijkbaar is het roc in het verleden vaak teleurgesteld in de opbrengst van deelname aan deze discussies. Een oorzaak hiervoor kan ook liggen in het snelle tempo waarin nieuwe veranderingen elkaar opvolgen.

Merkbaar is de praktijkgerichte oriëntatie en de waarde die de opleiding hecht aan een goede relatie met het werkveld. De aanwezigheid van de stagecoördinator en haar constatering over kwaliteit werden goed ontvangen. Er zijn nog veel wederzijdse wensen die vervuld moeten worden. De wensen hebben betrekking op meer standaardisering van processen en procedures, meer aanwezigheid bij examinering, een grotere deskundigheid van assessoren. Hoe dat precies vorm gaat krijgen, is nog niet duidelijk. De plannen en intenties zijn er. Daar vervolgens uitvoering aan geven, er op controleren en bijstellen, vraagt het nodige van de organisatie. Ook hier is de waarde van de dialoog zichtbaar. Met elkaar om de tafel en de kwaliteit van examenprocessen bespreken heeft een stimulerend effect in het gezamenlijk streven naar kwaliteit. De kunst is om deze relaties te verduurzamen.

Dit roc oriënteert zich momenteel op het meer inkopen van examens, in plaats van zelf blijven construeren. Een analyse van kosten, afgezet tegen de opbrengsten zal hier meer duidelijkheid in verschaffen. Inkoop van producten kan leiden tot meer standaardisering en kwaliteitsverhoging, afhankelijk van de aanwezige externe kwaliteit van examenproducten.

Het is een duidelijke beleidskeuze om zoveel mogelijk buiten de school, op de werkplek te examineren. Ten onrechte heeft het roc het idee dat dit een *'must'* is. Authentiek beoordelen wil niet per definitie zeggen dat het leerbedrijf voor de meeste examenonderdelen de beste examenplek is. De mbo-instelling kan het toezichtkader ook zo interpreteren dat

deze zo dicht mogelijk bij de reële beroepspraktijk examineert. Belangrijk is of de onderwijsinstelling de volle verantwoording kan nemen voor de wijze van examineren. Als deze te weinig invloed heeft op de examencondities of op de kwaliteit van de assessoren, is het nodig om hierop te herbezinnen. Het vraagt een kritische reflectie op de exameninhouden gekoppeld aan de vraag wat de beste examenplaats is. Hoewel daar een sterke voorkeur voor is hoeft dit niet altijd het leerbedrijf te zijn.

2.4 Roc D

2.4.1 Inleiding

Aanleiding voor het gesprek is de opleiding Leisure gekoppeld aan de positieve beoordeling van de inspectie. Leisure is een interessante opleiding omdat de aard van de opleiding maakt dat de betrokkenheid van het bedrijfsleven van essentieel belang is. Beroepshoudingaspecten maken in deze opleiding een groot deel van de opleiding uit. Wat maakt nu dat deze opleiding goed scoort?

Bij dit roc zijn de volgende functionarissen geïnterviewd: de directeur toerisme en recreatie, tevens voorzitter van de examencommissie (voor drie vestigingen), de adjunct-directeur, lid van de subexamencommissie van de eigen vestiging en de medewerker onderwijs- en kwaliteitszorg.

2.4.2 Kaders

Eerdere bevindingen maken duidelijk dat bekendheid met en het intern uitvoering geven aan landelijke kaders een succesfactor kan zijn voor voldoende beoordelingen van kwaliteit. De directeur wijst op het belang van het volgen van landelijke ontwikkelingen en geeft daarbij aan dat de snelle wisselingen lastig zijn. *“Je moet volop in de materie blijven, maar dat zien we als een voorwaarde, anders raak je het spoor bijster”*. *“We komen op landelijke bijeenkomsten waar veranderingen toegelicht worden die later weer worden tegengesproken. Scholen moeten dat dan oplossen en dat maakt het proces van examinering lastiger”*. De spagaat

tussen autonomie van de school en landelijke, centrale afspraken probeert de opleiding onder meer op te vangen door intern goed te communiceren.

Deze onderwijsinstelling kent een tweewekelijks directiebestuur (college van bestuur en directeuren), waarbij examinering een vast agendapunt is. Eén cvb-lid is verantwoordelijk voor de examens. Het bestuur voorziet examenregelingen van een handtekening. Het cvb heeft centraal een format voor het handboek examenregelingen ontwikkeld. Dit handboek wordt vastgesteld in de examencommissie. De adjunct-directeur geeft leiding aan een onderwijsteam en is eigenaar van aan bepaald examendeel. Er is een adjunct-directeurenoverleg, er zijn intern korte lijnen en de adjunct-directeur *“zit bovenop het proces”*.

De kwaliteitszorgmedewerker is een *“spin in het web”* en kan snel verbindingen maken omdat ze behalve voor kwaliteitszorg examinering ook voor kwaliteitszorg onderwijs verantwoordelijk is. Ze is aanwezig bij examens, observeert zelf en evalueert met het examenbureau en de roostermaker. Ze overlegt regelmatig met kwaliteitszorgmedewerkers van andere onderwijslocaties. *“Het is heel complex en we moeten er op letten dat alles wat we doen aan de wet voldoet. Iedereen moet van dezelfde informatie op de hoogte zijn en de regels naleven en dat is soms lastig”*. Iedere afdeling heeft een eigen kwaliteitsmedewerker. De kwaliteitszorgmedewerker geeft aan: *“Ik geloof er niet in dat als er centraal iets bedacht wordt dat dan de bal gaat rollen. We willen mensen niet vermoeien met alle wijzigingen. Dan word je erg onrustig”*. Vanuit kwaliteitszorg is er betrokkenheid bij het opstellen van examenregelingen die worden teruggekoppeld aan de examencommissie. De afdeling stelt het handboek examinering bij op basis van ervaringen van eerdere jaren. De afdeling controleert de examenproducten en geeft bevindingen weer door aan de adjunct-directeur en andere betrokkenen.

2.4.3 Leren

Dit roc gebruikt de termen 'toetsen' en 'examens' in plaats van formatief en summatief als het begrippenkader. "Het is echt gescheiden. De toets is gericht op voortgang en het examen op kwalificeren. De student weet precies welk examen hij krijg, daar is bij niemand onduidelijkheid over".

2.4.4 Construeren en vaststellen

In tegenstelling tot veel andere 'roc's koopt dit roc geen examenproducten in. *"Er is voor gekozen om alle examens op school te maken"*. Het roc is uit een landelijke toetsvragenbank gestapt omdat deze de kwaliteit onvoldoende vond. *"Het zou een besparing in tijd en geld kunnen opleveren, maar de kwaliteit moet dan verbeteren bij de in te kopen producten"*. De adjunct-directeur stuurt de constructeurs (docenten van de eigen afdeling) aan. *"Zij vinden het prettig om examens te schrijven. Zij zijn ook ervaren omdat ze het gemiddeld al een aantal jaren doen"*. Daarbij is kennisoverdracht georganiseerd om toetstechnische deskundigheid te vergroten. *"Docenten en controleurs kijken naar de inhoud van een toets, de examencommissie naar de toetstechnische eisen en de kwaliteitsfunctionaris naar de dekking van de inhoud"*. Er wordt bij de productie van examens nauw samengewerkt met de andere vestigingen. De taken, examenonderdelen en verantwoordelijkheden zijn tussen de drie vestigingen verdeeld.

2.4.5 Examineren

Alle examens vinden op school plaats. Examinering in het bedrijfsleven vindt de instelling lastig omdat er geen sprake is van uniforme examenomstandigheden en eenduidige beoordelingen. Bij een examen moet je het *"op dat moment laten zien"*. Studenten zijn bij examens *"in een andere staat van paraatheid"*.

Deze school investeert veel in de relatie met het bedrijfsleven. *"Je moet ervoor zorgen dat je een win-winsituatie creëert. Bedrijven krijgen goed opgeleide stagiaires en we vragen ze om mee te denken over bepaalde zaken, waaronder examinering"*. Vertegenwoordigers uit het

bedrijfsleven komen naar de school om bij examens aanwezig te zijn en worden gevraagd om hun oordeel. *“Door bij praktijkexamens aan te zitten wordt de kwaliteit van de examens verbeterd”*. Er wordt veel geïnvesteerd in de relaties met oud-studenten. Standpunt van het roc is om alleen met bevoegde docenten te werken. De docenten lopen docentenstages. Het roc wil ook *“recht doen aan het bedrijfsleven, vandaar dat we ook examinatoren uit het bedrijfsleven erbij halen”*.

Het hele team komt iedere keer voor aanvang van een examenprocedure bij elkaar. *“Dat moet je blijven herhalen”*, zo geeft de directeur aan. Bij een praktijkexamen wordt iedere ochtend gestart met een bijeenkomst per opleiding. *“Het protocol moet duidelijk zijn, een leerkracht mag niet zelfstandig besluiten”*. Bij de studenten gaat het precies zo. De adjunct-directeur reikt het examenboekje en een theorie-rooster uit en de student moet daarvoor tekenen. *“De adjunct doet dat in alle klassen dus je weet zeker dat iedereen dezelfde uitleg krijgt”*.

2.4.6 Diplomen

Het roc kent een vaststellingsvergadering met de adjunct-directeur en overige betrokkenen. Er wordt altijd een check gedaan op de cijferlijsten die de studentadministratie maakt. Dat is erg arbeidsintensief. *“De meest accurate mensen die we hebben zitten samen cijfertje voor cijfertje alle examens door te lezen”*. De opleidingsdirecteur tekent de cijfers vanuit de stage pas als zij een handtekening heeft van de adjunct-directeur en de stagecoördinatoren. De student moet de stage met een voldoende afsluiten om te slagen. Examinatoren beoordelen altijd samen met een docent. *“Ze vullen samen het protocol in”*.

2.4.7 Kwaliteitsborging

Het roc vindt het geven van cijfers belangrijk. De directeur geeft aan dat hier nog wel verbetermogelijkheden liggen. *“We willen niet alleen bezig zijn met een protocol, maar ook met hoe je eenvoudig cijfers geeft in plaats van onvoldoende/voldoende/goed”*.

De "administratieve rompslomp" die de bewijslast voor de inspectie met zich meebrengt wordt als knelpunt ervaren. "We moeten telkens overal verslag van doen en de vraag is of het examen er beter van wordt", zo geeft de directeur aan. Het examen wordt wel beter van de managementrapportages. De opleidingsdirecteur haalt daar de verbeterpunten uit en stuurt hier op.

2.4.8 Reflectie

Het lijkt er op dat dit roc "in control" is. Een verklaring kan zijn dat het een relatief klein roc betreft, met een overzichtelijk aantal vestigingen. De aansturing kenmerkt zich door korte lijnen, een strakke aansturing en een duidelijke verdeling van taken en verantwoordelijkheden. Ook hier geldt echter dat het niet eenvoudig is om snel zicht te hebben op de status van landelijke regelingen. In deze casus hebben de betrokkenen oog voor de noodzaak om op de hoogte te zijn van landelijke kaders en zijn zij in staat om dat door te vertalen naar de desbetreffende functionarissen, zonder dat er onnodige onrust ontstaat.

Een tweede punt van reflectie betreft het inkoopbeleid. Daar waar andere 'roc's een beweging maken naar meer inkoop en standaardisering, zoekt dit roc de samenwerking op met andere vestigingen en maakt alles zelf. Dit wordt gemotiveerd door een gebrek aan kwaliteit van aangeboden producten. Interessant is om te onderzoeken wat deze beleidskeuze aan kosten met zich meebrengt. Als er wel kwalitatief goede toetsen voorhanden zouden zijn, zou dit dan een kostenbesparing betekenen? Op dit moment voert dit roc gesprekken met de landelijke examenbank om te bekijken hoe het roc een kwaliteitsimpuls kan bewerkstelligen waardoor toetreding tot de landelijke bank interessant wordt.

De eigen docenten construeren nu alle examenproducten. Dit brengt ongetwijfeld een vorm van deskundigheidsbevordering en onderhoud van professionaliteit met zich mee. Dat is moeilijk in euro's uit te drukken. Erkend wordt dat construeren van toetsen niet alleen

inhoudelijke kennis vereist maar ook toetstechnische vaardigheden. Deze check wordt apart belegd. Dat zou ook een verklaring kunnen zijn voor positieve scores op inspectiestandaarden.

Alle examens vinden binnen de school plaats of op een gemeenschappelijk examenplaats waarbij de reële beroepspraktijk zoveel mogelijk benaderd wordt. De stageplaats is dus niet per definitie een goede examenplaats is. Hier is wat voor te zeggen. Om alle examens onder regie van de school af te nemen, garandeert de school meer gelijke afnamecondities dan dat op een willekeurige stageplaats geëxamineerd zou worden. Daar kan de school immers de examencondities minder constant houden en is gelijkwaardigheid minder gegarandeerd dan nu het geval is.

Daar staat tegenover dat de rijke context en authenticiteit die een leerbedrijf biedt, niet altijd eenvoudig te simuleren is. Kun je in een meer gesimuleerde omgeving altijd goed zien of de examenkandidaat het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar heeft bereikt? Hoe weet je of de kandidaat kan handelen in kritische beroepssituaties? Deze kwestie vraagt extra aandacht bij het examineren in gesimuleerde omgevingen. Dit roept veel belang aan betrokkenheid van het bedrijfsleven en investeert veel in de betrokkenheid van afgestudeerde oud-studenten. Dat uit zich ook in betrokkenheid van hen bij de praktijkexamens. Er is veel aandacht voor het onderhouden van contacten met afgestudeerden.

2.5 Het groene onderwijs

2.5.1 Inleiding

Om meer zicht te krijgen op het groene onderwijs is een interview gehouden met de programmamanager van De groene standaard en een beleidsmedewerker onderwijsinnovatie die binnen zijn aoc (aoc A) niet de groene standaard gebruikt. Dit interview is aangevuld met informatie van een coördinerende examensecretaris verbonden aan aoc B,

verantwoordelijk voor drie vestigingen groen onderwijs die wel de groene standaard gebruiken.

Het groene onderwijs is in 2009 mede verantwoordelijk geweest voor een lage score op inspectiestandaarden. Er is sprake van een groot faseverschil tussen de diverse onderwijsinstellingen, ook tussen de aoc's. Meerdere 'aoc's werkten toen nog met eindtermgerichte opleidingen. De producten van De groene standaard voldeden toetstechnisch nog niet aan de eisen van de inspectie, in de uitvoering op de scholen was er te veel ruimte voor eigen uitwerkingen. Nu bevatten de beoordelingsinstrumenten uitgewerkte prestatie-indicatoren en daar wordt nu naar tevredenheid mee gewerkt.

Focus van het gesprek ligt op de herkenbaarheid van de succesfactoren en welke lessen we kunnen trekken uit een verregaande vorm van standaardisering. De projectleider van De groene standaard laat vanuit een helicopterview zijn licht schijnen op de onderscheiden procesgebieden. De examensecretaris en beleidsmedewerker hebben als referentiekader het eigen aoc. We bespreken knelpunten en oplossingsrichtingen.

2.5.2 Kaders stellen

Zodra landelijke en instellingsspecifieke kaders aan de orde komen belichten de gesprekspartners verschillende onderdelen. Zij focussen op de verbinding tussen landelijke kaders en die van de instelling en meer specifiek op de rol van het management daarbij. *“Als het gaat om de kwaliteit van examinering dan is het belangrijk of het management zich eigenaar van het examenproces voelt of niet. Cvb en directeuren moeten de verantwoordelijkheid nemen. Heb je het gevoel dat je klem zit of doe je zelf als instelling wat?”*, zo stelt de beleidsmedewerker.

De projectleider vult aan: *“De sturing van managers golft op de actualiteit. Door overheidsplannen of andere plannen van buitenaf zie je vaak een reactie van ‘we moeten blijikbaar ook wat doen’. Het*

bestuurlijke commitment wordt groter als er urgentie is". Het groene onderwijs kenmerkt zich nu meer door "dat zetten we zelf op de rit", zo beamen de projectleider en de beleidsmedewerker aoc. In het groene onderwijs wordt veel gezamenlijk afgestemd. De groene standaard, zo geeft de projectleider aan, is vooral inhoudelijk ingegeven. De projectleider geeft aan proactief management als een verbeterslag te zien: "landelijk streven naar een samenhangend beleid en dat vervolgens intern wegzetten, daar gaat het om".

Bij sturing gaat het ook om adequaat anticiperen op de omgeving: *"De afgelopen twintig jaar hebben zich veel veranderingen voorgedaan: verschillende kwalificatiedossiers (kennis, competenties, beroepsgericht), externe legitimering, KCE en opeenvolgende toezichtkaders van de inspectie. Het is niet eenvoudig om snel die overgangen te maken. We zijn soms op een bewegend doel aan het schieten. Het is dan zaak goed te volgen wat er om je heen gebeurt en welke status sommige uitspraken hebben. In de kwaliteitsborging moet je steeds aanhaken bij het verantwoorden van veranderende systemen, dat is lastig. De beroepen en beroepspraktijk zijn in beweging maar die veranderen gelijkmatiger dan de dossiers en documenten doen vermoeden".*

Managers spelen ook een rol in het vergroten van deskundigheid van constructeurs, vaststellers en assessoren. *"Deskundigheid en ervaring van alle betrokkenen is cruciaal, meer nog dan uniformiteit in eisen aan betrokkenen of het type functionaris. Mensen zouden vanuit deskundigheid moeten construeren, vaststellen of beoordelen. Onze assessoren lopen er nu tegen aan als de vaststellers en de examencommissie te weinig deskundigheid hebben", zo stelt de beleidsmedewerker.*

De projectleider en beleidsmedewerker bespreken een kwestie rondom het examineren van taalvaardigheden. De digitale toets bevat het examineren van vaardigheden die in een cijfer uitgedrukt worden. Het

druist tegen hun opvattingen in om een competentie in een cijfer uit te drukken: je voldoet aan de beheersing van een competentie of niet. Liever hadden zij een waardering in voldoende of onvoldoende gezien. In dit soort kwesties komt een spanningsveld naar voren tussen iets opgelegd krijgen en sturing door de eigen instelling.

2.5.3 Leren

Uit het gesprek blijkt dat het onderscheid tussen leren en examineren voor alle betrokkenen helder is. De examensecretaris van aoc B: *“Na het portfolio komt er een go-moment, dan mag de student de proeve afleggen. Dat wat om verschillende redenen niet in een proeve aan de orde kan komen, zoals het aanleggen van een waterpartij, examineren we op een andere manier. Soms kijken we of zo’n opdracht in het portfolio aan de orde is gekomen en met een voldoende beoordeeld is. Dat bewijsmateriaal wordt dan ingebracht in de proeve. Assessoren bekijken altijd of het in orde is”*.

Bij aoc A is het leren helemaal losgekoppeld van het examineren. *“Examineren moet ondersteunend zijn aan onderwijs en niet belemmerend voor onderwijs”,* zo stelt de beleidsmedewerker. *“De nadruk moet liggen op het aanbrenge van niveau bij studenten. De studenten moeten de competenties ontwikkelen zodat ze op het juiste niveau komen. Daar moet je alles op instellen”*.

2.5.4 Construeren en vaststellen

Het inkopen van producten ziet het ene aoc als een belangrijke succesfactor. *“We werken alleen nog maar met goedgekeurde examenproducten. Docenten maken niets meer zelf”*. Bij het andere aoc produceert mede uit kosten oogpunt juist een geselecteerde en geschoolde groep constructeurs en vaststellers uit het eigen personeel veel producten. Een kwaliteitsfactor hierbij is behalve de kostenfactor ook dat het aoc dicht bij de eigen organisatie wil blijven om vanuit de evaluatie verbetering te realiseren van de volgende generatie examenproducten. De beleidsmedewerker formuleert dat als volgt: *“Als*

je een leverancier hebt die ver staat van je eigen organisatie, dan is het lastig om invloed uit te oefenen, je moet kritisch zijn met wat je inkoopt". De projectleider vult aan: "Met De groene standaard zijn we er wel van overtuigd dat bij gezamenlijke en uniforme producten een basis ligt voor kwaliteit". Er ontstaat vervolgens een korte discussie of je De groene standaard wel inkoop moet noemen: het gaat immers om een gemeenschappelijk eigendom, er is veel ruimte voor beïnvloeding. Er wordt samen ontwikkeld, er ligt een accent op examenproducten. De wijze van organiseren en afname regelt elke instelling apart. Het voordeel van De groene standaard ligt volgens de projectleider in de uniforme uitstraling en efficiëntie door gezamenlijk ontwikkelen.

De wijze van organiseren is bij aoc B ook een belangrijke succesfactor. *"Eén centrale examenorganisatie in plaats van drie afzonderlijke werkt beter. Je krijgt zo makkelijker alles op één lijn", zo betoogt de examensecretaris. "Op centraal niveau kennen we nu één centrale examencommissie Dat vergemakkelijkt de eenduidigheid en aansturing van processen en procedures".*

Aoc B werkt voor het beroepsgerichte deel alleen met de goedgekeurde examenproducten van De groene standaard. Docenten maken geen producten. Bij aoc A maken docenten zelf alles, behalve de digitale examens. Dit is ook ingegeven door een bedrijfsmatige afweging. *"De kostenkant speelt zeker mee", zo geeft de beleidsmedewerker aan. Professionalisering moet gericht zijn op constructeurs, vaststellers, maar zeker ook op de uitvoerders van examinering. Daar mag nog meer uniformiteit in komen, zo geven de geïnterviewden aan.*

2.5.5 Examineren en diplomeren

Assessoren worden getraind, soms komen de assessoren uit het bedrijfsleven, soms is de praktijkopleider de tweede assessor. De proeve vindt meestal in het bedrijf plaats (80%). Een proeve kan variëren van een halve dag tot drie weken. In dit laatste geval wordt er een logboek bijgehouden en komt de assessor verschillende keren langs.

Onafhankelijke beoordelaars zijn belangrijk. De projectleider van De groene standaard geeft aan dat er op het gebied van deskundigheid van betrokkenen nog wel wat slagen te maken zijn. Hij doelt dan met name op meer uniformiteit bij de uitvoerders van examinering. De beleidsmedewerker stelt dat de examencommissie het proces moet organiseren dat ligt tussen de kwalificatiedossiers en het diploma. Dan gaat het volgens hem vooral om construeren, vaststellen en examineren. Er zou meer aandacht naar met name de assessoren mogen gaan, als het gaat om deskundigheidsbevordering.

Belangrijk is dat docenten goed geïnstrueerd worden hoe ze de proeven moeten uitvoeren. *“Je moet er bovenop zitten zodat je zeker weet dat het gebeurt zoals bedoeld is”,* zo stelt de examensecretaris. *“Nadruk ligt op het volgen van de afgesproken procedure, die geborgd wordt door bijbehorende formulieren uit de pvb-tool: alle kerntaken moeten geëxamineerd worden, elk werkproces moet aan bod komen. Een student kan ook zakken. Er is een duidelijke cesuur. In geval de assessoren geen resultaat kunnen vaststellen beslist de examencommissie”.*

2.5.6 Kwaliteitsborging

Interne audits zijn een succesfactor volgens de examensecretaris. *“In ons aoc voeren we interne onderzoeken uit volgens de inspectiekaders. Per vestiging komt er een verbeterplan. We willen nog meer vooraf controleren. Nu is het nog te vaak op het moment dat het misgaat dat we ingrijpen”.* De groene standaard speelt een belangrijke rol bij de verantwoording. De projectleider en beleidsmedewerker geven nadrukkelijk aan dat het bij kwaliteitsborging gaat om de kwaliteit van de betrokken mensen bij de uitvoering van examinering. Je moet goed de veranderende systemen volgen en daar bij je kwaliteitsborging op inspelen.

2.5.7 Reflectie

Het groene onderwijs werkt breed met De groene standaard. Als gekeken wordt naar de huidige scores op inspectiestandaarden lijkt De groene standaard goed te werken. Dit zou een pleidooi zijn voor verdergaande standaardisering in overige sectoren van het beroepsonderwijs. In verschillende sectoren wordt nu al intensief over de eigen instelling heen samengewerkt in het samen produceren van examenproducten. Daar waar dat nog niet of minder gebeurt is het interessant om ook kennis te nemen van de werkwijze binnen De groene standaard. Het aoc dat De groene standaard niet volgt, doet dat mede uit kosten oogpunt en uit oogpunt van ruimte voor eigen bedrijfsopvattingen over deskundigheid en kwaliteit. Het kostenaspect van examinering krijgt meer aandacht. Dat uit zich onder meer in het deel project 'Kostenmodel examinering' dat begin 2013 is opgestart.

Er is aandacht voor een passende examenorganisatie. Ook hier is een beweging te zien naar een beperking van examencommissies en bundeling van expertise. Door kortere lijnen verwacht het groene onderwijs meer gestandaardiseerd en eenduidig te kunnen werken.

Als succesfactor zien de aoc's een duidelijke instructie vooraf aan assessoren en andere betrokkenen. Blijkbaar moeten frequent de processen en procedures bij examenfunctionarissen opgefrist worden.

Ook in deze casus wordt het belang van deskundigheidsbevordering benadrukt. Dit geldt voor constructeurs, vaststellers en zeker ook voor assessoren. Hier speelt ook de aansturende rol van het management een sleutelrol. Externe impulsen en incidenten lijken eerder een aanjager voor interventies te zijn dan een interne, gevoelde behoefte aan kwaliteit. Complicerende factor hierbij zijn veranderende kaders en regelgeving.

Bijlage 1: Overzicht

KADERS STELLEN		
	Eén heldere en samenhangende structuur en heldere landelijke kaders die voldoende ruimte bieden voor decentrale invulling van examinering	
Onderwijsinstellingen werken in samenwerking met het regionale bedrijfsleven examenprofielen uit		
Het functioneren van de examencommissie		
Betrokkenheid, eigenaarschap en sturing van management		
Eigen verantwoordelijkheid om bewijs aan te leveren over de kwaliteit van examens		
Bekendheid met de landelijke kaders		
Professionaliteit betrokkenen		
Goede vertaling landelijke kaders en sectorale afspraken naar decentrale invulling van het		
LEREN		
	Ontwikkelingsgerichte beoordeling waarmee het moment waarop de student goed voorbereid is voor de examinering wordt bepaald	
Onderscheid tussen ontwikkelingsgerichte en kwalificerende beoordeling		
CONSTRUEREN EN VASTSTELLEN		
<u>Standaard 1: Het instrumentarium voldoet inhoudelijk aan de uitstroomseisen en aan toetstechnische kwaliteitseisen</u>		
	Kwalificerende beoordeling op basis van kerntaken en werkprocessen (competenties) en een systeem van normering en equivalering	
Zorgvuldig nagaan of en waar met standaardiseren schaal- en kwaliteitsvoordelen zijn te halen		
Betrokkenheid van bedrijfsleven bij de vaststelling van examenproducten		
Een heldere positionering van de opleidingsinhoud ten opzichte van examen en examencommissie		
Deskundigheid en onafhankelijkheid van de examencommissie		
Toetsing van exameninstrumentarium aan de uitstroomseisen en op toetstechnische kwaliteit		
Standaardisatie op processen en producten om de kwaliteit van examinering te vergroten		
EXAMINEREN		
<u>Standaard 2: De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk</u>		
	Authentieke afname en betrouwbaarheid realiseren en de wettelijke verplichting tot persoonecertificering voor alle betrokkenen bij examinering	
Betrokkenheid van leerbedrijven bij de uitvoering van beoordeling in de praktijk		
De examenprocessen van afname en beoordeling zijn deugdelijk en de indicatoren die hierbij van belang zijn, zijn een authentieke afname en betrouwbaarheid		
Taken en verantwoordelijkheden van examencommissieleden zijn helder		
DIPLOMEREN		
<u>Standaard 3: De diplomering is deugdelijk en geborgd</u>		
	Een standaard voor diplomering: modeldiploma mbo	
Standaardisatie van de lay-out van diploma's door het modeldiploma mbo om de herkenbaarheid van diploma's te bevorderen en ook de kans op fraude te beperken		
KWALITEITSBORGING		
	Borging van de kwaliteitscyclus examinering in de algemene kwaliteitszorg van onderwijsinstellingen en zelfanalyse van kwaliteit van examinering met een daaraan gekoppeld actieplan ter verbetering	
Borging van de kwaliteitscyclus examinering in de algemene kwaliteitszorg		
Een wettelijk verplichte zelfanalyse van de kwaliteit van examinering binnen onderwijsinstellingen en een hieraan gekoppeld actieplan om de kwaliteit te verbeteren		
Verbetering en optimalisatie van de interne kwaliteitscyclus aan de hand van de pdca-cyclus		
Betrokkenheid van bedrijven bij de evaluatie van de onderwijs- en examenkwaliteit		
Direct en transparant communiceren over aangetroffen onvoldoende kwaliteit van opleiding(en)		
Een stelsel van kwaliteitszorg bij alle onderwijsinstellingen		
Tevredenheidmetingen bij studenten, medewerkers en bedrijven om de kwaliteit in kaart te brengen en op peil te houden, inclusief jaarlijkse benchmark		